

Robotrecht?

Robots zijn een ramp voor de mensheid. De berichtgeving in de media lijken dit beeld te willen neerzetten. Veel banen zullen verdwijnen, bevestigd door minister Ascher. De zorgrobot zal en veel geziene verschijning vormen in bejaardentehuizen en overige zorginstellingen en drones zullen de bewaking van de politie overnemen. De rol van de mens in onze samenleving wordt geminimaliseerd. Door de toenemende “intelligentie” van robots zal ook de invloed van de mens op de daden en beslissingen door robots op alle niveaus verminderen.

Tot nu toe werd nog niet ingegaan op de juridische kanten van het gebruik van robots. Welk recht is van toepassing op de zelfstandig functionerende robot en een vergaande vraag: moet de robot rechten krijgen?

Het lijkt voorbarig, rechten voor een machine. Maar zo gek is het niet. We gaan een tijd tegemoet waarin robots slimmer en menselijker worden. Robots die ‘al doende’ leren. Robots die zelfstandig opereren, en creatief reageren op nieuwe situaties. Kortom: een autonoom opererend en lerend ‘ding’ dat niet meer te vergelijken is met een simpele zelfsturende stofzuiger of een inparkerende auto. Ook juridisch niet. Wat houdt robotrecht in zo’n geval in?

Er zijn twee invalshoeken om de juridische consequenties van robot handelen te benaderen. Bij de eerste staat de mens als juridische entiteit centraal, en is de robot slechts een object. Een tweede mogelijkheid is om de robot zelf een juridische entiteit toe te kennen.

Op dit moment wordt vooral vanuit de eerste benadering geredeneerd.¹ De robot is daarbij een object, zonder juridische rechten of plichten. Dat past bij de huidige stand van de techniek, waarin creatief denkende, autonoom handelende robots zeldzaam zijn. Er wordt hierbij vooral nagedacht hoe om te gaan met negatieve gevolgen, zoals aansprakelijkheid voor schade. Want wie is er aansprakelijk voor de schade die een zelfsturende auto veroorzaakt? Maar ook over andere zaken moet worden nagedacht: wat als een muzikale robot zelfstandig een tophit voortbrengt? Wie is er eigenaar van het stuk en daarmee ook van de opbrengsten? Is dat de eigenaar? De ontwerper of juist degene in wiens bezit de robot is? Vooralsnog gaat de wetgever er van uit dat de eigenaar van het ‘object’ juridisch verantwoordelijk is voor alle acties die met behulp van dit object worden verricht. Zo is men ook verantwoordelijk voor dieren en kinderen die ook semionafhankelijk handelingen verrichte, al dan niet met rechtsgevolg. Ook de rechtshandelingen die door dit object worden verricht zoals het ontvangen van een pakket aan de deur of het verrichten van betalingen zijn de juridische verantwoordelijkheid van de achterliggende natuurlijke persoon. Maar wat al het onderscheid moeilijk wordt?

En wat als een groep intelligente robots zelfstandig een nieuwe zaak produceert? Een volgende vraag is wie de nieuwe eigenaar wordt. Is dat de oorspronkelijke eigenaar, de ontwerper of de bezitter?

¹ O.a. in Europa: Regulating Emerging Robotic Technologies in Europe: Robotics facing Law and Ethics, www.robotlaw.eu.

En hoe gaathet met de inzet van drones bij militaire operaties? Vooralsnog is helder dat de “man achter de joystick” en zijn commandant verantwoordelijk zijn voor acties en aangesproken kunnen worden voor bijvoorbeeld oorlogsmisdaden als het misgaat. Maar hoe nu als een zwerm drones op eigen initiatief een fout maakt. Is de gene die de inzet heeft goedgekeurd verantwoordelijk of is er sprake van schulditsluiting aangezien verdere invloed op de actie nihil was?

Een andere aanpak, waarbij de robot een eigen juridische status krijgt, wordt in Zuid Korea uitgetoetst. Dit land gaat uit van een toekomst waarin autonome robots onderdeel van de samenleving worden en anticipeert hierop door sinds 2005 ethische en juridische normen te ontwikkelen. De drie regels van Isaac Asimov:

1. *A robot may not injure a human being or, through inaction, allow a human being to come to harm.*
2. *A robot must obey the orders given to it by human beings, except where such orders would conflict with the First Law.*
3. *A robot must protect its own existence as long as such protection does not conflict with the First or Second Law.*

gelden als basis voor een ethisch handvest voor robotrechten, waarin niet alleen de rechten van de mens ten opzichte van robots vastgesteld worden, maar ook rechten en plichten aan robots toegekend worden.² Consequentie van dit laatste is dat robots ook aansprakelijk gehouden worden indien zij zich niet aan hen opgelegde regels houden. Hoe deze aansprakelijkheid er uit zal zien is wordt helaas nog niet bekend. Van een kale robot kan men geen veren plukken.

Een mogelijkheid die hier op voortbouwt, en waarbij robots zelf aansprakelijk zijn, is gelegen in het toekennen van rechtspersoonlijkheid.³ Dit biedt interessante consequenties. Denk bijvoorbeeld aan een situatie waarin een zelfstandig handelende robot een besluit neemt waardoor enorme schade ontstaat. Het is niet altijd wenselijk om de eigenaar/gebruiker/producent volledig voor deze schade aansprakelijk te stellen, zeker indien deze niets kon doen om de schade te voorkomen. In zo'n geval kan de robot zelf aansprakelijk worden gehouden.

In het eigendomsrecht krijg je dan de verrassende situatie dat een robot eigenaar wordt. De rechtspersoonlijkheid heeft dan als gevolg dat de robot zelf een contract kan afsluiten, of de auteursrechten bezit (en ook inkomsten ontvangt) van een zelf gecomponeerd muziekstuk.

Bovengenoemde uitwerking lijkt op dit moment nog enigszins surreëel, vooral ook omdat de komende jaren er geen enorme toename van autonome robots in onze samenleving wordt verwacht. Alles overziend is het de vraag of een robot met rechtspersoonlijkheid een reële optie is. Van de plannen in Zuid Korea is niet bekend of en wanneer deze daadwerkelijk tot nieuwe rechtsregels leiden.

Het toeschrijven van rechtspersoonlijkheid aan autonome robots zou een enorme omslag zijn in ons denken over juridische paradigma's: niet natuurlijke rechtspersonen worden tot nu toe gestuurd door mensen. Er zijn dus altijd, direct of indirect, mensen verantwoordelijk voor de handelingen van rechtspersonen.

² http://www.jura.uni-wuerzburg.de/uploads/media/Legal_Regulation_of_Autonomous_Systems_in_South_Korea_on_the_Example_of_Robot_Legislation_-_Hilgendorf_Kim_05.pdf (link werkt alleen bij volledig kopiëren en in zoekbalk plaatsen, niet door te klikken)

NB: Het charter zelf in semi engels gevonden op: <http://gccsr.org/node/685>. Nog verder zoeken naar goede engelse bron.

³ Rob van den Hoven van Genderen, Robot Law, a Necessity or Legal Science Fiction? Machine Medical Ethics and What About the Law? December 2013.

Asimov schreef zijn wetten in 1942, meer dan 70 jaar geleden. Het is verrassend dat men deze nu als grondslag wil gebruiken voor compleet nieuwe juridische kaders. Een futuristische fictie van de vorige eeuw lijkt een smal fundament voor onze nieuwe juridische werkelijkheid. Wil de nieuwe Asimov van de jaren 20 van *deze* eeuw opstaan?

Rob van den Hoven van Genderen, Esther van Duin, Vrije Universiteit Amsterdam

Dit betreft een lange versie van het 20/12/2014 in NRC gepubliceerde artikel.